

Ten eerste

Interview Frank Berendse, scheidend hoogleraar natuurbeheer en plantenecologie

Of de natuur zich herstelt? Nou nee

Hij is 'een wetenschapper met idealen'. En daar had hij er graag meer van verwezenlijkt gezien. Toch ziet Frank Berendse lichtpuntjes. 'In Fochteloërveen broedt de grauwe klauwier weer.'

Van onze verslaggever
Caspar Janssen

Ik heb zojuist nog de laatste grafieken bekeken over de vier belangrijkste weidevogels. De scholekster, de kievit, de grutto, de tureluur – ze gaan nog steeds systematisch achteruit. Er is geen enkel herstel. Op de akkergronden gaat het net zo slecht. Je kunt er niet omheen: in het agrarische landschap, zestig procent van het Nederlandse landoppervlak, zijn de ontwikkelingen negatief en die tendens zet zich voort. Het is belangrijk om dat vast te stellen.

De vraag was: is de Nederlandse natuur erop vooruit gegaan sinds Frank Berendse 23 jaar geleden aantrad als hoogleraar natuurbeheer en plantenecologie aan de Wageningen Universiteit. Dat is dan ook direct de meest gestelde vraag aan Berendse (65) nu hij met pensioen gaat. Donderdag nam hij afscheid, met een lezing waarin hij nog eens stevig uithaalde naar beleid ten aanzien van ammoniak en bestrijdingsmiddelen.

Berendse heeft zich niet bij ieder-

daling meer plaatsgevonden. En nu hebben we dan het PAS, het Programma Aanpak Stikstof. De afspraak is dat agrarische bedrijven door technische maatregelen de uitstoot omhoog brengen. Een deel van de daling in stikstofdepositie die zo zal ontstaan, mag vervolgens gebruikt worden door de intensieve veehouderij om verder uit te breiden. Dat is gelet op het feit dat er helemaal geen sprake is van een daling buitengewoon zorgwekkend. Het is ook een typisch Haags bedenksel, een zogenaamde win-winsituatie. Maar niet heus. Dit leidt tot ernstige vertraging van het natuurherstel. Ik vind dat onbestaanbaar.'

Laksheid

Nog bozer maakt Berendse zich over de laksheid bij het aanpakken van het gebruik van bestrijdingsmiddelen. Berendse was eerder betrokken bij een grootschalig Europees onderzoek naar de effecten van landbouwintensivering op de biodiversiteit. 'We hebben op 1.500 bedrijven gekeken naar 23 componenten van die intensivering, variërend van bedrijfs grootte en kunstmestgebruik tot ploegfrequentie. Tot mijn verbazing kwamen insect-

hij zijn functie bekleedde. Roomrucht was zijn onderzoek naar de effectiviteit van het door boeren uitgevoerde agrarisch natuurbeheer, in 2001. Die effectiviteit bleek nul te zijn. Waarop Berendse vaststelde dat de tientallen miljoenen die boeren jaarlijks opstrekten voor beheerscontracten weggegooid geld betroffen. Boerenorganisaties, maar ook ambtenaren van het ministerie van Landbouw, waren woedend. Berendse: 'Ik kreeg het verwijt dat ik politieke doelen nastreefde. Volkomen onzin natuurlijk. Sterker: ik was zelf ook verbaasd over de uitkomsten, ik had niet verwacht dat er echt helemaal geen effect zou zijn. Maar ja, zo was het nu eenmaal.'

Idealen

Zeker, hij is een wetenschapper met idealen, zegt hij. 'We zijn toch allemaal bewuste burgers? Je eigen maatschappelijk streven bepaalt voor een belangrijk deel de vragen die je stelt. Je verbaast je over dingen, en je vindt bepaalde vragen belangrijk. Maar op het moment dat je die vragen geformuleerd hebt, treedt een strenge wetenschappelijke procedure in werking. Vanaf dat moment ben je alleen maar wetenschapper, anders kun je nooit je vragen beantwoorden.'

Zijn eigen verwijt aan de besluitvormers is juist dat zij zich vaak niet baseren op evidente wetenschappelijke informatie. Berendse aangeerd tegen de toenmalige staatssecretaris Henk Bleker, die enerzijds de ambities voor de uitbreiding van de oppervlakte aan natuur in Nederland flink naar omlaag bijstelde, en anderzijds weer heel veel geld wilde stoppen in beheerscontracten met boeren voor agrarisch natuurbeheer. 'Dan heb je zelfs de samenvattingen niet gelezen van het wetenschappelijke werk op dit gebied', aldus Berendse destijds.

Op basis van die wetenschappelijke kennis komt Berendse tot de conclusie dat het belangrijkste middel voor natuurherstel het groter maken van bestaande natuurgebieden is, kortweg meer oppervlakte. En om terug te keren naar de beginvraag: 'Vanaf 1990 zijn er systematisch gronden aange-

Boven: het Drentse Fochteloërveen. Onder: gif in de landbouw.

Foto's Frans Lemmens, Bas Beentjes /HH

kocht voor natuur, en dat heeft wel degelijk positieve effecten gehad. Neem het Fochteloërveen in Drenthe. Dat is een complex geworden van 3.000 hectaren, waar weer levend hoogveen is ontstaan. Daar hebben zich kraanvogels gevestigd, de grauwe klauwier broedt er weer en zelfs de slangenaar overzomert er. Dat heeft alles te maken met de oppervlakte. Dat zijn prachtige ontwikkelingen. Daarnaast is in veel gebieden de waterkwaliteit veel beter geworden.'

Maar het natuurareaal bedraagt nog altijd 'slechts' 12 procent van het oppervlak van Nederland, dat is ver verwijderd van het oorspronkelijke doel van 21 procent uit het Natuurbeleidsplan dat in 1990 werd aangenomen in het parlement. Die doelen zijn dus inmiddels naar beneden bijgesteld; bovendien verlopen de grond-aankopen moeizaam. Berendse: 'En dan is er nog de uitstraling van het

50 procent van alle grond voor de natuur, zo onredelijk is dat niet

agrarische gebied op de aangrenzende natuurgebieden. Wil je bijvoorbeeld blauwgraslandvegetaties, en trilveen, en heidevelden behouden, dan moet de stikstofdepositie omlaag.'

Daarover is iedereen het schijnbaars, sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw, maar vervolgens begint bij Berendse het onbegrip. 'De door het RIVM gemeten ammoniakconcentraties in de atmosfeer zijn in 1998 even gedaald, sindsdien heeft geen enkele

slaggevend factoren.

'Vervolgens kwam ik in een commissie terecht van de Europese Academies van Wetenschappen die zich boog over het gebruik van neonicotinoïden, waarmee zaden worden behandeld. De conclusie was evident: zelfs gebruik in lage hoeveelheden heeft dramatische negatieve effecten, zowel op insecten als op vogels. Vervolgens zijn nog twaalf artikelen verschenen in *Nature* die onze conclusies alleen maar bevestigden. En dan schrijft het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen in een brief aan de staatssecretaris dat er geen reden is om die middelen te verbieden. Ja, dan knapt er iets in mij.'

Er moet een samenhangend natuur- en landbouwbeleid komen, zo adviseerde Berendse drie jaar geleden al aan toenmalig staatssecretaris Sharon Dijksma, in een commissie van de Raad voor de leefomgeving.

'Ik bepleit een tweedeling in de landbouw. Enerzijds landbouwgebieden die voor de wereldmarkt produceren. En anderzijds landbouw in grote, regionale natuurnetwerken, die veel meer rekening houdt met de natuur. Die 40- of 50 miljoen euro per jaar voor agrarisch natuurbeheer kun je het beste daar besteden, dan kan het wel effectief zijn. In agrarisch natuurbeheer, in biologische landbouw, in kleinschalige recreatie en in vleesproductie, van vee dat in natuurgebieden graast. Zo kan de landbouw binnen die gebieden toch rendabel zijn.'

Berendse mag dan officieel afzwaaien, hij blijft actief. In september verschijnt zijn boek *Wilde apen*, 'een pamflet' noemt hij het zelf, over natuurbescherming. Hij pleit daarin voor bijna een verdubbeling van het huidige natuurareaal in Nederland. Berendse: 'De bioloog Edward Wilson heeft onlangs de oppervlakte die nodig is om wereldwijd de biodiversiteit een echte toekomst te geven opnieuw berekend. Hij komt uit op 50 procent. Dat klinkt misschien naïef, maar aan de andere kant: de helft van de oppervlakte voor de acht of negen miljoen soorten met wie wij deze planeet delen, zo onredelijk klinkt dat niet.'

Frank Berendse Foto Marcel van den Bergh / de Volkskrant